

>>Det er li'som med Lynet McQueen<<

At skabe strukturer for litteraturarbejdet i indskolingen.

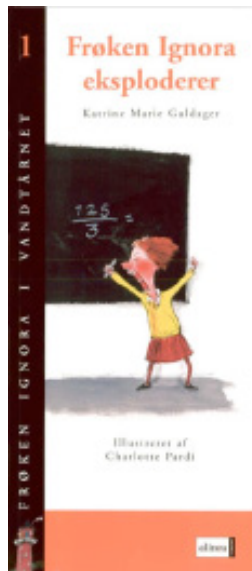
AF DORTE KAMSTRUP

2.b på Marievangsskolen i Slagelse har dansk. De arbejder som altid, når de har litteratursamtale, med Aidan Chambers' fire grundspørgsmål¹:

- Var der noget, du godt kunne lide?
- Var der noget, du ikke kunne lide?
- Var der noget, der undrede dig?
- Var der noget, der mindede dig om andre bøger, du har læst, eller film, du har set?

Som Rita Hjort, 2.b's dansklærer, udtrykker det: >>Der er altid noget, de godt kan lide<<.

Den dag *Folkeskolen* og tv-holdet er på besøg, arbejder klassen med Katrine Marie Guldagers "Frøken Ignora eksploderer"². Efter en kort fælles samtale om for- og bagsiden og om bogens sjove format har Rita Hjort læst teksten højt, og nu diskuterer de indholdets store problemstillinger som at bo alene uden forældre, at være venner og uvenner og ikke mindst om de ridser, man får i hjertet, hver gang man eksploderer. Eleverne undrer sig blandt andet over, at Ignora bor alene. En af drengene undrer sig over, at Ignora tilsyneladende eksploderer over et "plus-stykke". Han kunne bedre forstå det, hvis det havde været et "dividere-stykke"!

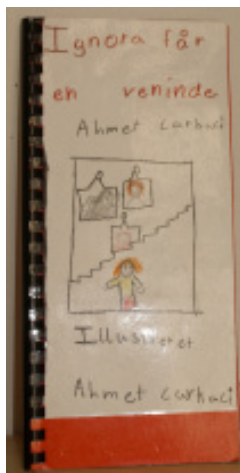

2.b er kun netop begyndt deres rejse ind i danskfagets univers. De er endnu ikke i stand til at tale om teksttema og intertekstualitet, men det afholder dem ikke fra at kunne trække linjer fra Katrine Marie Guldager til Astrid Lindgren, fra "Frøken Ignora" til "Pippi Langstrømpe", "Mio min Mio" og "Brødrene Løvehjerte". Tekster om børn, der er alene i verden, om venskaber og om både positive og negative sider af det at være menneske.

1 Aidan Chambers: *Tell mee*, 1993.

2 Katrine Marie Guldager: *Frøken Ignora eksploderer*, Alinea.

>>Det er li'som med Lynet McQueen - i Cars 1<<, afslutter en dreng svarene til Chambers' fjerde spørgsmål: "Er der noget, teksten minder dig om?" Rita Hjort griber straks bolden, optager svaret og uddyber det³ ved at spørge drengen: >>Hvad minder det dig om?<< Eleven får med hendes hjælp trukket nogle tydelige paralleller mellem venskabet mellem frøken Ignora og Nina i teksten til venskabet mellem de to biler i tegnefilmen "Cars". Eller >>I Cars nummer ét<< som han understreger det!

Rita Hjorts undervisning er eksemplarisk set i forhold til den norske professor Olga Dysthes teori om det dialogiske klasserum. Rita Hjort stiller autentiske spørgsmål - spørgsmål, der ikke allerede er færdige svar til. Det giver eleven mulighed for at inddrage sine egne erfaringer. Sammen skaber de her forbindelseslinjer mellem skolens liv og deres egen hverdag, mellem tekstens univers og deres eget univers. Sammen begynder de en rejse ind i teksternes univers for forhåbentlig at opdage, at tekster siger noget, som de kan relatere til og bruge i deres eget liv, eller som der står i Fælles Mål - dansk: >>Eleverne beskæftiger sig med litteratur for at få oplevelser og dybere indsigt i sig selv og andre, for at skærpe opmærksomheden over for og glæden ved det digteriske sprog<<.

Fælles sprog om litteratur

Når Rita Hjort har valgt de fire grundspørgsmål som ramme for sit arbejde i 2.b, skyldes det ikke alene metodens kvaliteter, men også at hun, som alle andre børnehaveklasseledere og dansklærere i indskoling, har været på kursus i blandt andet moderne litteraturundervisning. Kurset på 30 timer er et led i Slagelse Kommunes læseindsats for hele skoleforløbet. Med afsæt i kurset og for at skabe et fælles sprog om læsning på tværs af kommunens skoler er der indført vejledende læsehandleplaner for 0.-5. klasse. I planen for 2. klasse kan man blandt andet læse, at eleverne i undervisningen skal arbejde med:

- litteraturpædagogiske metoder som for eksempel Chambers' fire grundspørgsmål (...)
- enkle læseforståelsesstrategier som for eksempel at forudsige tekstens indhold ud fra overskrift og illustrationer, stille spørgsmål til teksten, fastholde det vigtigste i teksten gennem genfortælling.

Og at dansklæreren skal:

- introducere eleverne til enkle læse- og skriveskabeloner, for eksempel "fortælleansigtet" og "fortællebroen", til fortællende tekster som en støtte for strukturen i såvel elevens mundtlige fortælling, læste tekster som egne skriveopgaver⁴.

³ Olga Dysthe: *Det flerstemmige klasserum*, Klim, 1997.

⁴ Slagelse Kommunes vejledende læsehandleplan 0.-5. klasse.

En synlig struktur for læsearbejdet

Inden eleverne i 2.b skal arbejde med teksten, skal den læses igen. Det sker gennem cirkellæsning⁵. Rita Hjort behøver ikke at give en lang introduktion, og der er ikke brug for omorganisering af klassen. Eleverne sidder allerede i faste firepersonersgrupper, og på væggen over deres bord hænger en række plasticlommer - en af dem med de fire blå kort, de nu skal anvende.

De tager kortene ud, fordeler dem mellem sig, og straks er de i gang: *Oplæser*, *Genfortæller*, *Billeddmester* og *Ordmaster*; intet er til diskussion, alle kender de fast definerede roller i læsearbejdet. Hver gang to sider er læst, bevæger de blå laminerede kort sig en gang med uret, og læsearbejdet fortsætter, så alle får mulighed for at indtage de forskellige roller og dermed prøve kræfter med forskellige danskfaglige discipliner. En koncentreret arbejdsro - eller nærmere koncentreret arbejdsuro - sænker sig over klassen, overalt høres en effektiv mumlen. Alle er af arbejdsformen tvunget til at koncentrere sig. Oplæseren skal læse op med indlevelse, så de andre i gruppen forstår teksten. Genfortælleren skal lytte koncentreret, for om et øjeblik skal han gengive det væsentligste i handlingsforløbet. Og billeddmesteren skal på én gang lytte og se på afsnittets tegninger, så der kan sættes ord på. Og Ordmasteren skal, som Rita Hjort siger det, >>lede efter specielle Ignora-ord<<, som skal præsenteres for gruppen. Ordmasteren skal ikke alene finde ord, der beskriver, hvordan Ignora ser ud, men også ord, der beskriver, hvordan hun er, og hvordan hun har det med andre. Alle skal hele tiden være aktivt med for at kunne komme ind i tekst og billeder - der sker med andre ord en transformation fra børn til elever.

De har endnu ikke lært om personkarakteristik og indre og ydre personbeskrivelse, men det afholder dem selvfølgelig ikke fra at mene noget om frøken Ignora som person i teksten. Og selv om de endnu ikke har lært teorier om billedanalyse, forhindrer det ikke en af dagens billedmestre i at finde ud af, at selv om der står, at fiskehandleren ikke ser Ignora stjæle hans fisk, så kan man i hans øjne på billedet alligevel se, at han godt ved det. Eleverne øver sig i at læse billeder og får samtidig øvelse i at læse andres ansigtsudtryk - og at sætte ord på iagttagelser og følelser.

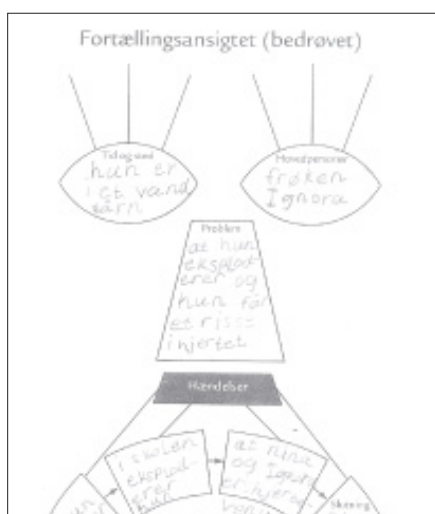
>>Hej, Rita! Prøv lige at høre det her. Det lyder ret mærkeligt, og se så lige på billedet. Han véd det godt, fiskehandleren<<. Foto: Thorkild Thejsen

Fortælleansigtet og fortællebroen

Stille og roligt arbejder grupperne sig igennem teksten, og efterhånden som de bliver færdige, går de over til dagens næste opgave. Dagens styrmand rækker igen hånden op og tager nogle kopiark ud af en anden plasticlomme. Ingen borde skal flyttes, ingen lange beskeder, der skal gives. Eleverne ved, hvad de skal, for de har gjort det mange gange før.

I dag skal grupperne arbejde med fortælleansigtet⁶. Som Rita Hjort selv udtrykker det: >>Her er det jo mere de danskfaglige begreber<<. Eleverne skal finde frem til tekstens personer, tid og sted, problem og ikke mindst de enkelte episoder i handlingen. I grupperne diskuterer de, og sammen finder de frem til, hvad der skal stå i øjnene, næsen og munden, og én for én får de udfyldt de tomme felter på papiret.

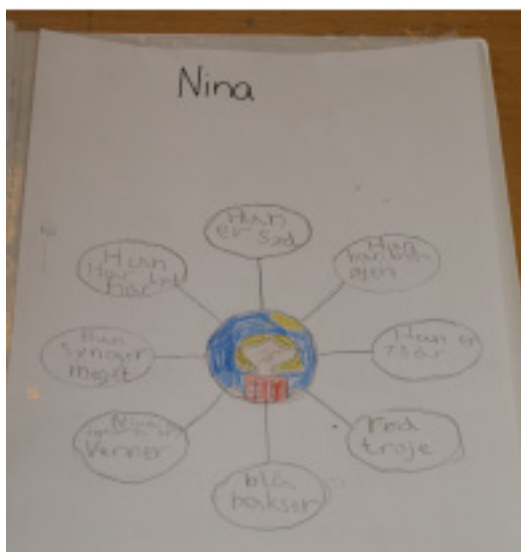

På papirerne i plasticlommen er der to versioner, en bedrøvet og en glad. Eleverne vælger selv, hvilket et de ønsker at udfylde. Nogle af eleverne synes, det er en bedrøvet historie, fordi Ignora eksploderer, og fordi hun er alene uden en far og mor. Mens andre vælger det glade ansigt, fordi bogen ender med, at Ignora bliver gode venner med fiskehandleren, og han forklarer hende, at alle mennesker kan komme til at eksplodere.

Endnu har 2.b ikke lært om analyse og fortolkning, men til trods for det foretager de allerede i valget af ansigt en teksttolkning. De lærer, at der ikke er én, men mange måder at forstå en tekst på. Nogle synes, det er synd for Ignora, at hun kommer til at eksplodere, så det giver ridser i hjertet, mens andre synes, at det er positivt for Ignora, at hun eksploderer, fordi det kan ske for alle mennesker. Sammen med deres lærer får 2.b også sat ord på, at

det med at eksplodere, det er noget, man kender i virkeligheden.

Ud over "fortælleansigtet" arbejder 2.b også med andre stilladserende tekstmodeller som for eksempel fortællebroen og personbeskrivelse. For selv om 2. klasse endnu ikke har lært at anvende en beretningsmodel til at beskrive tekstens forløb, kan de godt sætte episoderne ind i fortælleansigtet eller ind i en fortællebro. Gennem dette arbejde lærer de, at en fortælling har et kronologisk fremadskridende forløb, som i store træk er en treleddet størrelse: en indledning, en handling og en afslutning. Og selv om eleverne endnu ikke kender begrebet personkarakteristik, sætter de på floteste vis henholdsvis Ignora og Nina ind i midten af en personbeskrivelse og knytter mange indre og ydre karakteristika til personen.

I dag arbejder 2.b med skønlitteratur, men også arbejdet med sagprosa, som andre dage fylder dansktimerne, er præget af cirkellæsning og modelarbejde. I arbejdet med sagprosa er opgaverne og modellerne blot tilpasset sagprosaens helt andre teksttyper. Fortælleansigt og fortællebroen skiftes i arbejdet med de beskrivende sagprosattekster om for eksempel Grønland, løver eller motorcykler ud med rammenotater og tørresnoren .

Foto: Dorte Kamstrup

Ved allerede i indskolingen at lære at tage notater til læste sagprosattekster og sætte dem ind i enkle modeller dannes der et godt afsæt for mellemtrinnets og udskolings arbejde med egentlige taksonomiske modeller for beskrivende tekster og notatteknikker som tokolonnenotater.

Stor litteratur til små mennesker

>>Læs bøgerne, brug dem i skolen og bliv klogere på livet sammen med Ignora og eleverne<<. Sådan skrev Lisbet Steen Højland i sin anmeldelse af Ignora-bøgerne her på folkeskolen.dk i 2003. Katrine Marie Guldager skriver stor litteratur for små mennesker. "Frøken Ignora" tager eleverne og deres problemer alvorligt, og det samme gør Rita Hjort i sin undervisning. Med afsæt i elevernes hverdagsprog og univers tager hun som dansklærer og litteraturguide eleverne i hånden for - med Kjeld Kjertmanns begreb - at indkulturere dem i skolens danskfaglige fagsprog.

>>Nogle gange, når man eksploderer, så er det på grund af små ting, men nogle gange kan det godt være over store ting<<, lyder en konklusion fra en af drengene i 2.b, der tydeligvis kan drage paralleller til sit eget liv. Måske kan også han finde trøst i fiskehandlerens ord: >>De fleste mennesker eksploderer i hovedet på hinanden af og til. Der er ingen, der gør det med vilje. Og det er ikke sjovt, men der er ingen mennesker, der er perfekte. Problemet er, at man får ridser i sit hjerte, når man eksploderer<<. Og fiskehandleren ved, hvad han taler om, for hans hjerte er meget, meget ridset.

På www.alinea.dk/butik kan man, ved at søge på Karen Vilhelmsen og Ingelise Moos' bog **Men først skal bogen læses**, klikke på "Downloads" og finde flotte Frøken Ignora-udklipsark, så man kan lave uroer, stangdukker eller andet, i lighed med det 2.b har lavet. Foto: Dorte Kamstrup

7 Find eksempler på fortællebroen i Karen Lise Søndergaard: *Vilde Veje*, Alinea, 2005, og Lene Krogh Larsen og Hanne Møller: *Verden fuld af ord*, Alinea, 2010. www.alinea.dk/butik.aspx?c=Item&category=4683&item=27008

8 Læs mere om tørresnoren i Lene Krogh Larsen og Hanne Møller: *Verden fuld af ord*, Alinea. www.alinea.dk/butik.aspx?c=Item&category=4683&item=27008

Dorte Kamstrup er skolekonsulent i Slagelse Kommune, cand.mag. i nordisk sprog og litteratur samt medieæstetik. Seminarielektor i dansk ved KDAS/Professionshøjskolen UCC 1999-2009.

Læs mere om litteraturundervisning i indskolingen

Slagelse Kommunes
vejledende læsehandleplan
for 0.-5. klasse

Alle dokumenter om kommunens læseindsats kan findes på www.slagelse.dk. Klik på "Børn & Unge", vælg "Skoler og SF" og klik derefter på "Læseindsats".
www.slagelse.dk/Boern+og+unge/Skoler+og+SFO/Laeseindsats.htm

Karen Vilhelmsen og
Ingelise Moos:
Men først skal bogen læses.
Alinea

Med udgangspunkt i Katrine Marie Guldagers serie "Frøken Ignora i vandtårnet" beskrives konkrete undervisningseksempler og oplæg til litteratursamtaler i 2.-5. klasse.

Marianne Frandsen og Stig Broström: *Skønlitteratur i indskolingen del 1-3. DANSK nummer 3/2009.* Stig Broström, Marianne Frandsen og Karen Vilhelmsen skrev i 2008 rapporten *Læsning og litteratur i skolestarten* på baggrund af et projekt under Nationalt Videncenter for Læsning.

Med afsæt i projektet og rapporten findes der i dette nummer af Dansk Lærereforenings tidskrift **DANSK** en lang artikel i tre fantastiske dele. Bladet kan læses online på <http://www.e-pages.dk/genemsyn/96/13>

Susanne Vishoff Paulsen:
Fokus på billedbogens samspil mellem tekst og billede.
Læsepædagogen nummer
2/2008
Kan downloades på
www.laeseapaed.dk

Søs Mark Hæstorp, Irene Laurine Hye og Samuel Steen Andersen: *Litteraturpædagogik i indskolingen*. Læsepædagogen nummer 6/2008
Kan downloades på www.laeseapaed.dk

Karen Lise Søndergaard: *Vilde veje - Børnelitteratur og litteraturundervisning*. Alinea, 2005

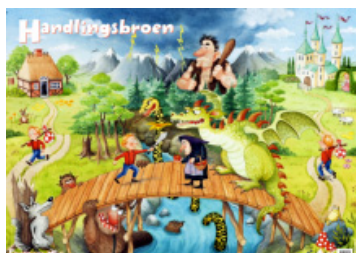
En serie poetiske, billedrige og til tider lettere absurde fortællinger om børn, der går på opdagelse, bruger fantasien, prøver at ændre verden, svigtes af de voksne - tager tingene i egne hænder og løser deres egne problemer. Undertiden med lidt hjælp fra de voksne. Selv om læserne - i 2.-3.-klasserne - endnu ikke er så langt ude ad livets lange landevej, så handler det om at finde vej. Læs mere på: http://www.emu.dk/gsk/skolebib/uv/udgiv/vilde_veje.html
Hvis du elsker *Frøken Ignora*, så gå ikke glip af bøgerne i denne serie.

Brudholm, Merete: *Læseforståelse - hvorfor og hvordan?* Alinea, 1. udgave 2005, 2. udgave 2011

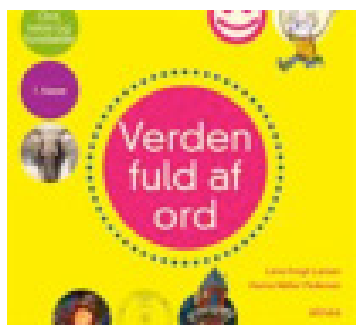

Bogen er en ny ajourført udgave, der diskuterer de nyeste erfaringer og tiltag på læseområdet også i indskolingen i relation til de nye Fælles Mål.
I bogen præsenteres nyere udenlandsk forskning og gode erfaringer fra undervisningen i praksis med læseforståelsesstrategier.
Læs mere på: <http://www.alinea.dk/butik>
Under "Download" kan man blandt andet finde de to fortælleansigter - det bedrøvede og det glade - som 2.b bruger i tv-udsendelsen *Sikre, hurtige og glade læsere*, her på folkeskolen.dk

Plakat med handlingsbroen til *Fandango Mini*
Kan downloades på www.gyldendal-uddannelse.dk

Lene Krogh Larsen og
Hanne Møller:
Verden fuld af ord.
Alinea, 2010

Verden fuld af ord bidrager til at udvikle børnenes ordforråd og lærer dem at bruge enkle redskaber til at kunne forstå, huske og genfortælle både faktatekster og fiktion. Formålet med materialet er på sigt at skabe gode og kritiske læsere. I materialet findes flotte udgaver af fortællebroer til skønlitterære tekster og tørresnore til sagprosattekster.

Materialet findes til børnehaveklasse og 1. klasse. På www.alinea.dk/butik

Læs også her på folkeskolen.dk

- »Yes! Må vi prøve igen?« af Dorte Kamstrup
- En fælles kommunal læseindsats i Slagelse af Thorkild Thejsen

Mere om Slagelse Kommunes læseindsats

Alle dokumenter om kommunens læseindsats kan findes på www.slagelse.dk. Klik på "Børn & Unge", vælg "Skoler og SFO" og klik derefter på "Læseindsats".

www.slagelse.dk/Boern+og+unge/Skoler+og+SFO/Laeseindsats.htm

Læsemagasinet på dk4 og folkeskolen.dk

De tre tv-udsendelser om læsning i Slagelse hedder:

- Læsemagasinet 3: *Sikre, hurtige og glade læsere.*
- Læsemagasinet 4: *Læsning i fagene.*
- Læsemagasinet 5: *Fælles om læsning og skrivning.*

Læsemagasinet er en serie tv-programmer, som produceres af dk4, Nationalt Videncenter for Læsning og fagbladet *Folkeskolen*. Udsendelserne kan ses her på folkeskolen.dk